

**EBU'L-HASEN ALİ B. ÖMER B. AHMED ED-DÂREKUTNÎ'NİN
(ö. 385/995)
SÜNEN İSİMLİ ESERİNDE TASHÎH YÖNTEMİ**

***The Tashih Method of Ebu'l-Hasen Ali b. Omer b.
Ahmad ed-Darekutni (d. 385/995)
In His Book Named Sunen***

Ali ARSLAN*

ÖZ

Rasûlullah'ın (s.a.s.) sünnetinin yazıyla tespit edilmesi faaliyeti, çok erken devirlerde başlamış ve birkaç asır sonra sayısız eserin vücut bulmasına vesile olmuştur. Bu nakledilen rivâyetlerin içine sahih olan ve olmayan bilgilerin karışması, muhaddisleri sahih hadîsin tanımını yapmaya sevk etmiştir. Hadislerin naklinin başlangıcından itibaren göz önünde bulundurulmuş bu kriterler zamanla belli tanımlarla ifade edilmeye başlanmıştır. Bu araştırmamızda hadislerin illetleri konusunda önemli bir şahsiyet olan ed-Dârekutnî'nin Sünen isimli eseri çerçevesinde, onun "sahih" hükmünü hangi hadisler için kullandığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: ed-Dârekutnî, Sünen, Tashîh, Sahih, Yöntem

ABSTRACT

The activity of establishing the Sunnah of the Messenger of Allah (p.b.u.h.) in writing began at very early ages, and a few centuries later, it was instrumental in finding countless works. The confusion of the hadith which are saheeh and not in these transmitted reports has led the muhaddis to make the definition of saheeh tradition. These criteria, which have been taken into consideration since the beginning of the reporting of the hadiths, have started to be expressed with certain definitions over time. In this study, it is emphasized on which hadiths Darekutni, an important personality in the area of reasons of the hadiths, uses his "saheeh (authenticated)" verdict in the frame of the Sunen manuscript.

Keywords: ed-Darekutni, Sunan, Tashih, saheeh (authenticated), method.

* Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (aarslan611@mynet.com)

Giriş

Hadîs İlmî'ne aynı zamanda İstilahlar İlmî de denebilir. Nitekim "İlm-u mustalahî'l-hadîs" ile Hadîs Usûlü kastedilmektedir. Bu ilimde hadîslerin rivâyet esasları, kısımları, râvîlerde aranan şartlar, kabul ve red açısından rivâyetin durumu gibi hususlar ele alınmaktadır. Hicrî üçüncü asra gelindiğinde hemen hemen olgunlaşan ve daha sonrasında da ortak olarak kullanılan hadîs istilahlarının daha iyi anlaşılması, bu istilahların hangi şartların etkisiyle ortaya çıktığı ve sonrasında da nasıl geliştiği¹ ve zaman içinde nasıl kullanıldığının bilinmesi bakımından önemlidir.

Çünkü bu istilahlar, daha ilk zamanlardan itibaren çeşitli ihtiyaçlar neticesinde ortaya çıkmıştır. Hadîsçilerin her fırsatta ifade ettikleri gibi bu ilmin istilahları, rivâyet esasları bu ümmete hastır. Her birinin işaret ettiği hususlar, bir takım ihtiyaçların neticesinde yaşanmış olan durumlardır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gözetim ve denetimi altında yetişen sahâbe, gerek Rasûlullah'ın (s.a.s.) özel öğretim metotları ve gerekse kendilerinin ilme olan ihlasları ve iştiyakları neticesinde öğrendikleri hususları başkalarına da öğretme gayretleri, bu ilmin erken devri hakkında yeterli bilgiyi vermektedir. Bu faaliyetlerin neticesinde ilmin/hadîsin tahammül ve edâ usulleri gelişmiştir. Sahâbe'nin Rasûlullah'dan (s.a.s.) semâ yoluyla bizzat aldıkları bilgileri aktarmaları esnasında her yeni çıkan merhâlede ilave tedbirler alınmıştır. Ayrıca zamanla "yazı"nın haber naklindeki yerinin ve öneminin artması, ilave tedbirlerin alınmasını gerektirmiştir. Özellikle uydurma rivâyetlerin çıkmaya başlaması, rivâyetlerin doğru bir şekilde naklini ayrı bir noktaya taşımıştır. Bu faaliyetler de istilahların gelişimini doğrudan etkilemiştir. Hadîslerin tedvîn ve tasnifinde göz önünde bulundurulmuş bu hususlara, daha sonraları çeşitli eserlerde değinilmiş, nihayetinde ise bu hususlar müstakil eserlere konu olmuştur.

Rivâyet edilen hadîsleri bir araya getirmeyi amaç edinen eserlerin bazıları sadece sahîh hadîsleri cem ederken, bazıları her çeşit rivâyete yer vermişlerdir. Her çeşit rivâyete yer veren eserlerin, bu rivâyetlere neden yer verdikleri ise üzerinde en fazla durulan hususlardır. Tirmizî'nin bu konudaki açıklaması şu şekildedir: "Gaflet ve hatasının fazlalığı sebebiyle zayıf sayılan veya rivâyette değişik sebeple töhmet altında olan bir kimse o rivâyette tek başına kalıyorsa; onun rivâyet ettiği hadîs delil olarak kabul edilemez. Pek çok imam zayıf kişilerden hadîs rivâyet etmiş ve insanlara bu zayıf kimselerin durumunu açıklamıştır."² Bu itibarla senedli olarak aktarılan bilgilerin değerlendirilmesinde bu hususun bilinmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Nitekim hadîs âlimleri, bu duruma kitaplarının ya isminde, ya mukaddimesinde veya içerisindeki bir bölümde kısaca işaret etmişlerdir. Biz

1 Ahmet Yücel, *Hadîs İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi Hicrî İlk Üç Asır*, İstanbul: İFAV, 2014, s. 29.

2 et-Tirmizî, *Sünen*, İlel, thk. Nâsiruddin el-Elbânî, Riyâd: h. 1417, s. 888.

bu araştırmamızda ed-Dârekutnî'nin "Sünen" isimli eserinde "sahih" tabirini hangi anlamda kullandığını açıklamaya çalışacağız.

Hayatı

Bağdat'ın bir semti olan Dâru'l-kutn'da 306/918 senesinde dünyaya gelen ed-Dârekutnî, ilimle iştigal eden bir ailye mensup olup daha çocukken hıfzını tamamlamıştır. Ebu'l-Kâsım el- Beğavî, İbn Ebû Dâvûd, Mehâmilî gibi meşhur muhaddislerden ders alan ed-Dârekutnî, devrin önemli ilim merkezlerinden Bağdat, Basra, Küfe, Şam, Mısır ve Vâsıt'ı dolaşmıştır. Bâkîllânî, Ebû Hamid el-İsferâyînî, Ebû Zer el-Herevî, el-Hâkim en-Nisâbûrî, Ebû Bekr el-Berkânî, Abdulganî el-Ezdî, Ebû Nuaym el-İsfahânî ve Ebu't-Tayyib et-Taberî talebeleri arasındadır. Aynı zamanda *Edebiyât* ve şiirle de meşgul olan ed-Dârekutnî, bazı divanları da ezberlemiştir. Ömrünün sonlarına doğru hacca gitmiş, 8 Zilka'de 385/995 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiş ve Bâbu'd-deyr Kabristanı'nda Ma'rûf-i Kerhî'nin (ö. 200/815) yanına defnedilmiştir.³

"Emîru'l-mü'minîn fi'l-hadis" olarak nitelenen ed-Dârekutnî, yaşadığı yüzyılda kendisi gibi başka bir muhaddisin bulunup bulunmadığını soran birine, "*Kendinizi beğenip temize çıkarmayın.*"⁴ meâlindeki âyeti okuyarak cevap vermiştir. Onun muhaddisler hakkındaki değerlendirmeleri daha sonraki âlimler tarafından kesin hüküm olarak benimsenmiştir. el-Hatîb el-Bağdâdî'ye (ö. 463/1071) göre ise İleu'l-hadis, Esmâu'r-ricâl gibi ilimler ed-Dârekutnî ile sona ermiştir.⁵

ed-Dârekutnî'nin, otuzdan fazla eser ve risâlesi günümüze ulaşmış bulunmaktadır ki, bunların çoğunluğu hadis ilimlerine aittir. Hadis ilminin hem rivâyet hem de dirâyet alanında eserler vermiştir.⁶ Biz burada diğer eserleri üzerine durmayıp *Sünen* isimli eseri üzerinde kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Sünen İsimli Eseri

Bilindiği üzere fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini ihtivâ eden kitaplara "*Sünen*" ismi verilmektedir.⁷ Bu eserlerde merfû hadisler daha fazla bulunmakta olup, mevkûf ve maktu' haberler fazla bulunmamaktadır. Sünenlerin muhtevalarını ibâdât, muâmelât ve ukûbât bölümleriyle özetlemek mümkündür.⁸

3 Hatib el-Bağdâdî, *Târih-u Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrût: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, h.1422/m.2001, c. 13, s.487-493; Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, Kâhire: 1980, c. 5, s. 215-246; Zehebi, Muhammed b. Ahmed, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût, Beyrût: 1984, c. 16, s. 449-461; Muhammed Ebû Zehv, *Hadis ve Hadisçiler*, trc. Selman Başaran, M. Ali Sönmez, İstanbul: Ensar Neşriyât, II. baskı, 2016, s. 444; İsmail Lütfi Çakan, "Dârekutnî", (*DİA*), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c. 8, s. 488-490, yıl: 1993, cilt: 8, sayfa: 488-490.

4 Necm, 53/32.

5 el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, c. 13, s. 489.

6 Mehmet Dinçoğlu, *Dârekutnî ve Sünen Adlı Eseri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: 1993, s. 24-31.

7 Zübeyir Sıddîkî, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul: 1966, s. 100.

8 Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, Ankara: 2. baskı, 1998, s. 208,209.

Nitekim İbnu'n-Nedîm (ö. 385/995) bazı sünen isimli eserleri tanıtırken "fi'l-fikh" kaydını koymuştur ki bu da bu tarz eserlerin ahkâm hadislerini ihtiva ettiğinin diğer bir göstergesidir.⁹

Sünen isimli eserler ehl-i reye reaksiyon olarak tasnif edildikleri için, fıkıh konularına göre tertip edilmişlerdir.¹⁰ *Sünen*'lerde sahih ve hasen hadislerin yanında¹¹ zayıf hadisler de bulunmaktadır ki, bu tür hadislerin durumları müellifleri tarafından da çoğu kere açıklanmıştır. Örnek olarak Ebû Dâvud'un *Sünen*'i gösterilebilir ki, bu durum, Ebû Dâvud'un, "fakihlerin delil olarak kullandıkları ahkâm hadislerini toplamak" gayesinin tabii bir sonucudur. Çünkü ona göre aşırı derecede zayıf olmayan hadis, re'y ve kıyas'tan önde gelir. Aslında o, *Sünen*'inde zayıf hadislerin mevcudiyetini bizzat kendisi söylemiştir. Ancak, o "muhaddislerin ittifakla terk ettikleri" herhangi bir hadisi kitabına almadığını özellikle belirtmiştir.¹² Nitekim bu ve benzeri durumları bizzat kendisi Mekkelilere yazdığı mektubunda ifade etmiştir.¹³

ed-Dârekutnî'nin *Sünen*'i için de bir bakıma aynı durum söz konusudur. O eserine, ahkâmla ilgili sahih, hasen, zayıf, hatta mevzû sayılan rivâyetleri de bir araya getirmiştir. Müellif, bu rivâyetlerin bir kısmının sağlamlık derecesini belirtmekle beraber çoğu hakkında görüş bildirmemiştir.¹⁴ Fakat ed-Dârekutnî'nin *Sünen*'inde dikkat çeken bir husus bulunmaktadır ki, o da bazı bölümlerinde hiçbir makbûl hadise rastlanmamasıdır. *Sünen*'de 23 kitap içinde yaklaşık 5687 merfû, mevkûf ve maktu' hadis bulunmaktadır.¹⁵ Yukarıda da ifade edildiği üzere, o kendi devrinde Hadîs Ricâli konusunda derin bilgisi ile öne çıkan âlimlerden olduğundan bu özelliğini eserine de yansıtmıştır. Rivâyetlerin farklı şekillerini ve muhtelif senedlerini kaydetmiştir. Bu yönü ile eser, fikhî mezheplerin hadîs yönünden delillerini tespit etmede, önemli bir kaynaktır.¹⁶

ed-Dârekutnî'nin *Sünen*'i bu açıdan incelendiğinde, diğer *Sünen*'lerden biraz farklı durmaktadır. Hatta ed-Dârekutnî'nin müsned tertibindeki *el-İlelül-vâride fi ehâdisi'n-nebeviyye*¹⁷ isimli eseri ile birlikte bu Sünen'i dördüncü asırda İlel

9 İbnu'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Mısır: 1348, s. 315.

10 Ali Yardım, *Hadis II*, İzmir: 1992, s. 78.

11 Hasen terimini ilk defa *Sünen*'in son kitabı olan *el-İlel*'de tanımlayan et-Tirmizî: "Bize göre Hasen Hadis" İsnadı hasen olan hadistir" yorumunu yapmış: "İsnâdında yalancılıkla itham edilmiş ravisi olmayan, şâz da olmayan ve bir başka vecihten rivayet edilen hadise" Hasen ismini vermiştir. et-Tirmizî'nin Hasen Hadis kullanımı ve Hasen Hadisin çeşitleri için bkz. Köycü, Erdoğan, *Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2013. s. 78-88; Köycü, Erdoğan, *Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, (dan: Mücteba Uğur), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara: 1993. s. 61-72.

12 İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul: İFAV, 9. baskı, 2011, s. 114, 115.

13 Mektup ve tercümesi için bkz.: İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s. 109-113.

14 Yaşar Kandemir, "Sünen", *DİA*, İstanbul: 2010, c.28, s. 141,142.

15 Dârekutnî, *es-Sünen*, (nşr. Şuayb el-Arnâvut v.dğr.), Beyrut: 2003, Şuayb el-Arnâvut'un girişi, c.1, s. 30-62; Abdullah Aydın, "Sünen", *DİA*, İstanbul: 2010, c. 38, s. 148.

16 Yardım, *Hadis II*, s. 85.

17 Mahfûzurrahmân Zeynullah es-Selefi tarafından Riyâd'da, 1405-1415/1985-1994 tarihlerinde yayımlanmıştır.

konusunda telif edilmiş temel kaynaklar arasında da gösterilmektedir.¹⁸ Çünkü o, *Sünen*'inde mevsûkiyetine inandığı hadîsleri değil, illetli hadîsleri bir araya getirmeye ve hadîslerin çeşitli isnâd ve rivâyetlerini vermeye gayret etmiştir. ed-Dârekutnî "*Sünen*" isimli eserini, başka kitaplarda zikredilen, eleştiri noktaları keza kusurları olmakla birlikte bazı fakihlerin delil olarak kullandıkları ya da illetleri bazı muhaddislere gizli kalmış hadîslerin eleştirisini yapmak amacıyla kaleme almıştır. İmam ed-Dârekutnî bu zor ve ince sanattaki üstün yeteneğiyle bu hadîslerdeki illetleri ortaya koymakta ve durumlarını beyan etmektedir.¹⁹

ed-Dârekutnî'nin *Sünen*'i bu itibarla diğer sünenlerden farklı olmaktadır ki, bu farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz: Diğer *Sünen*'lerin²⁰ tersine, genel olarak zayıf, garîb ve vâhî hadîsleri zikretmektedir. İçerisinde çok sayıda mevkûf ve maktu' hadîsler de bulunmaktadır. Yine diğer *Sünen*'lerden farklı olarak, içinde geçen hadîslerle şer'î hükümlere delil getirilmesi için telif edilmiş değildir. Bu sebeple, *Sünenü'd-Dârekutnî*'de zayıf ve mevzû hadîslerin bulunması itibarını zedelemez. Hatta bu durum, muhakkik âlimlere göre değerini artıran bir sebeptir. Çünkü diğer *Sünen* kitapları delil teşkil etmesi maksadıyla yazılmıştır. Bundan dolayıdır ki, bu kitaplardan birinde, zayıf ve asılsız hadîslerin bulunması değerini düşürmektedir. Nitekim muhakkik âlimler nezdinde, *Sünen-i İbn Mâce*'nin değeri diğer *Sünen* kitaplarına oranla düşüktür. Naklettiği hadîslerin çokluğu, kendisini diğer kitaplardan ayıran bir başka özelliğidir.²¹

ed-Dârekutnî'nin *Sünen*'inin bu özellikleri aslında kendi isminde de bulunmaktadır. Nitekim bazı kaynaklarda ismi, "*es-Sünen*" veya "*el-Muctenâ mine's-süneni'l-me'sûre anî'n-nebî sallallâhu aleyhi ve sellem ve't-tenbîh ala's-sahîh minhâ ve'sakîm ve ihtilâfi'n-nâkîlîn lehâ fi elfâzihâ*" şeklindedir.²²

Sünen üzerinde birçok çalışma yapılmış olup, bunlardan Ebu Muhammed Abdullah b. Yahya el-Gassanî'nin *Tahrîcu'l- ehâdis'd-diâf min süneni'd-Dârekutnî* (nşr. Eşref b. Abdilmaksûd, Riyâd, 1411/1991) ve Azimâbâdî'nin (ö. 1329/1911) *et-Ta'liku l-muğni alâ Süneni'd-ed-Dârekutnî* adlı şerhi (I-II, Delhi 1910; I-IV, Kahire, ts. (*es-Sünen* ile birlikte) en önemlilerindedir.²³

ed-Dârekutnî *Sünen*'ine almış olduğu hadîslerle ilgili birçok açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar aynı zamanda onun Hadîs Usûlü ve İstılahlarıyla

18 Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi*, İstanbul: İFAV, 11. baskı, 2013, s. 119,120.

19 Abdullah b. Dayfullah er-Ruhaylî, *el-İmam Ebu'l-Hadesn ed-Dârekutnî ve âseruhu'l-ilmiyye*, el-Medinetü'l-Münevver: 2000, s. 265-270; Abdulfettah Ebû Guddê, "Sünnet İfadesinin Dini Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'inin Konumu", trc. Enbiya Yıldırım, Mesut Duman, *Usûl İslam Araştırmaları*, sayı: 5, Ocak-Haziran 2006. s. 92,93.

20 et-Tirmizî'nin Sünen'in diğer *Sünen*'lerle mukâyesesi ve şartları için bkz. Köycü, Erdoğan, *Sünenü't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, (dan: Mücteba Uğur), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara: 1993.

21 Ebû Guddê, "Sünnet İfadesinin Dini Anlamı", s. 102,103.

22 er-Ruhaylî, *ed-Dârekutnî ve âseruhu'l-ilmiyye*, s. 251,252.a

23 Diğer çalışmalar için bkz: Aydınlı, "Sünen", c. 38, s. 148.

ilgili görüşlerini de açığa çıkarmaktadır. Biz burada daha ziyade onun sahîh hadîs ile neyi kastettiği üzerinde duracağız.

Sahîh Hadîs

Hadis Usûlü ilminin en önemli meşguliyet alanı hadisin sıhhatinin tespiti olmuş, tarihî süreç içerisinde bunun kriterleri ve tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Haber-i vâhid'in hüccet olarak kullanılabilmesi için gerekli şartları belirleyen İmâm Şafîî (ö. 204/820) aynı zamanda sahîh hadîs'in de tanımını yapmış bulunmaktadır. Şafîî'ye göre Haber-i vâhid'in kabul edilebilmesi için, râvisinin sika olması; doğru sözlü olması; lafızların delâletlerini bilmesi; hadisi lafızlarını değiştirmeden rivâyet etmesi; mana ile rivâyet etmemesi gerekmektedir.²⁴ Şafîî'den sonra Müslim de (ö. 261/875) hadislerin taksimi konusuna değinmiş ve hadisleri üçe ayırmış fakat isimlendirme yapmamıştır.²⁵ Daha sonra İbnu's-Salah (ö. 643/1245) tarafından yapılan tarif genel kabule mazhar olmuştur: Ona göre sahîh hadîs, âdil ve zâbit bir ravînin yine âdil ve zâbit bir ravîden nakliyle, isnadı muttasıl bir şekilde Hz. Peygamber'e ulaşan şâz ve muallel olmayan hadîstir.²⁶

Tarıftan de anlaşıldığı üzeri kendisinde beş şartı bulunduran hadîs çeşidine bu isim verilmektedir. "Bu sahîh bir hadîstir" ifadesi ile, sahîh hadîsin tanımında geçen beş sıhhat şartının, ilgili hadîste tam olarak bulunduğu kastedilir. Yine "Bu, isnâdı sahîh bir hadîstir." ifadesi ise daha çok senedin ittisalini, râvilerin adâlet ve zabt sahibi olduklarını göstermektedir. Bunu söyleyen âlim, hadiste ayrıca şâz ve illet gibi bir kusurun bulunmadığını tekeffül etmemiştir. Çünkü bu durumları araştırmamıştır. Ancak hâfız güvenilir birisi, "bu hadîs sahîhu'l-isnâddır" demekle yetinir, hadîs için bir illet zikretmezse, bunun zâhirinden o metnin sahîh olduğu anlaşılır. Çünkü asl olan illet ve şâzlığın bulunmamasıdır.²⁷ ed-Dârekutnî de zaman zaman iki çeşit ifadeyi kullanmıştır.

Sahîh hadîs için kullandığı tabirler

ed-Dârekutnî bir hadîs hakkında sıhhat hükmünü verirken kullandığı lafızlar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunları iki grupta incelemek mümkündür. Birinci gruptakiler doğrudan hadîsin sahîhliğine işaret eden lafızlardır. İkinci gruptakiler ise daha ziyade isnâdın sıhhatini gösteren ifadelerdir.

Hadîsin sıhhatine hükmettiği lafızlar şu şekilde sıralanabilir.

24 Şafîî, *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts., s.369,372.

25 Müslim, *Mukaddime*, c. I, 4-5.

26 İbnu's-Salah, *Mukaddimetu İbni's-Salâh fi ulûmi'l-hadis*, Beyrut: Muessesetu'l-Kutubi's- Sekâfiyye, 1999, s. 21

27 Bkz: en-Nevevî, Muhiyiddin b. Şeref, *et-Takrîb ve't-teysîr*, Beyrut: 1987, s. 11-18; Mahmud Tahhân, *Teysîru Mustalahi'l-hadis*, trc. Cemal Ağırman, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014, s. 41-53.

²⁸ صحیح , ²⁹ هذا ثابت صحیح , ³⁰ هذا صحیح کلهم ثقات , ³¹ هذا صحیح ورواته کلهم ثقات , ³² صحیح إسناده حسن ورواته کلهم ثقات , ³³ صحیح موقوف وهو أولى بالصواب , ³⁴ وهذا موقوف صحیح

İsnâdın sıhhatini göstermek için kullandığı lafızlar ise şu şekildedir:

³⁵ إسناده صحیح , ³⁶ صحیح الإسناد , ³⁷ هذا إسناده صحیح ثابت , ³⁸ هذا إسناده ثابت صحیح , ³⁹ إسناده صحیح موقوف , ⁴⁰ إسناده صحیح موقوف

a) (هذا صحیح) ifadesini kullanması:

ed-Dârekutnî'nin, bir hadisin sahih olduğunu belirtmek amacıyla en fazla kullandığı tabirlerden biri, "bu sahihtir" ifadesidir. Genel olarak bu ifadeden önce veya sonra fazla bir açıklama yapmaz. Sadece bu kalıbı kullanmakla yetinir. Nâdiren ilave bilgiler verildiğini görmekteyiz. Bu açıklamalara örnek olarak şunu verebiliriz:

Osman b. Affân'dan rivayet edilen abdestin tarifi ile ilgili hadiste, başı meshetme ile ilgili bilgi verilirken, başı meshetme işini Rasûlullah'ın en sona bıraktığından bahsedilmektedir. 279. hadis olarak zikredilen bu rivâyetten sonra şöyle demektedir: "Başın mesh edilmesinin en sona bırakılması, bölümü dışında sahihtir. Zira mahfûz olanı burada zikredildiği gibi değildir. İbnu'l-Eşcaî, babası vasıtasıyla Sufyân'dan bu isnâdla ve lafızla rivâyette tek kalmıştır."⁴¹ Buradan aslında şu husus da anlaşılmalıdır ki, ed-Dârekutnî, "sahiî lafzını sadece senedi

28 ed-Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer, *Sünen*, thk. es-Seyyid Abdullah Hâşim Yemâni el-Medenî, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1966, c. 1, s. 63, 64 (aynı sayfada 3 defa geçmektedir.) , 65 (aynı sayfada üç defa geçmektedir.) , 85 (rivâyette geçen bir bölümü hariç tutmak kaydıyla ki şöyle ifade etmektedir: "başın mesh edilmesinin en sona bırakılması bölümü dışında sahihtir."); 89, 90, 118, 125 (aynı sayfada üç defa geçmektedir.), 126 (aynı sayfada üç defa geçmektedir.), 128, 130 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 131, 134, 143, 144 (aynı sayfada üç defa geçmektedir.), 145 (aynı sayfada beş defa geçmektedir.), 146 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 148, 299, 322, 333, 346 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.); c. 2, s. 60 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 162 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 167, 168, 170, 171 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 205, 207 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.); c. 3, s. 65, 91, 122, c. 4, s. 33, 115.

29 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 337, c. 3, s. 108.

30 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 58, 312.

31 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 305.

32 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 64.

33 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 64.

34 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 117.

35 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 37, 40, 51, 53 (aynı sayfada peş peşe iki defa geçmektedir.), 54 (aynı sayfada peş peşe iki defa geçmektedir.), 56, 316, 317, 321, 322 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 334, 350 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 351, 356; c. 2, s. 165, 166 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 171, 176, 180 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 185, 186 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 189 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 190, 192, 194, 197 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 198 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 204, 205 (aynı sayfada iki defa geçmektedir.), 206.

36 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 196.

37 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 145; c. 2, s. 204, 205.

38 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 108, 339, 348, c. 2, s. 282.

39 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 2, s. 114, 178.

40 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 2, s. 196, 197.

41 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 85.

göz önünde bulundurarak vermemektedir. Bu ifadeyi sened ve metni göz önünde bulundurarak vermektedir. Şâz ve mahfûz rivâyetleri topluca değerlendirmekte, aralarında bir mukâbele yaptığını göstermektedir. İlgili hadîsin bir bütün olarak sıhhati hakkında bir hüküm ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde 294. ve 437. hadisten sonra da, "Farklı kanallardan gelen rivâyetler bazı kelimelerde ufak değişiklikler olsa da mânâ olarak aynıdır ve sahihtir." veya "Rivâyetlerin hepsi sahihtir." gibi konu ilgili rivâyetlerin tümü hakkında kanâatini bildirmektedir.⁴² Bazen de hadis hakkında "sahihtir" dedikten sonra, varsa hadisin mutâbaâtını bildirmektedir.⁴³ Aşağıda "sahîh" lafzı ile değerlendirdiği hadislerle bazı örnekler vereceğiz ki, bunları şu başlıklar halinde sıralamak mümkündür:⁴⁴

a.1- Sahîh hadîsin tüm şartlarını taşıyan hadisler için kullanması

ed-Dârekutnî, "bu sahîh hadîstir" ifadesiyle, yukarıda tarifi yapılan ve Hadis Usûlü'nde genel kabul gören sahîh hadisi kastetmektedir ki, bu çeşit hadîste 5 tane şart bir arada bulunmaktadır.

Örnek verecek olursak: İbrâhim b. Hammâd→Ali b. Harb→Zeyd b. Ebî'z-Zerkâ→Süfyân→Amr b. Meymûn→Süleymân b. Yesâr→Hz. Aişe der ki: "Rasûlullah'ın giysisine bulaşan meniye arayıp bulur ve onu yıkarım."⁴⁵

Hadisi iki ayrı tarikden peş peşe zikreder ve ikisine de "sahihtir", hükümünü vermektedir. Hadîs el-Buhârî, Müslim ve başka hadîs kitaplarında nakledilmektedir.⁴⁶

Başka bir örnek daha verecek olursak: Muhammed b. Mahled→Ebû Bekr Ahmed b. Osman b. Saîd el-Ahvel→Ubeydullah el-Kavârîrî→Yûsuf b. Yezid Ebû Maşer el-Berrâ'→Ubeydullah b. el-Ahnes→İbn Ebî Müleyke→İbn Abbâs: "... Karşılığında ücret almakta en haklı olduğunuz şey Allah'ın Kitâb'ıdır."⁴⁷

Hadisi peş peşe zikretmekte (3005, 3006), sahîh hükümünü vermektedir. 1. defa zikrettiğinde bu hadîsin "Sahîh"te rivâyet edildiğini bildirmekte, 2. defa verdiğinde ise, "Bu hadîs sahihtir ve el-Buhârî bu manada bir hadîsi, Sîdân b. Mudârib tarihîyle Ebû Maşer el-Berrâ'dan nakleşmiştir." kaydını düşmektedir.

a.2- Mütâbii olan zayıf hadîs için de sahîh hükümü vermesi

Bir hadîsin zayıflığı ya senedinden ya râvilerinden ya da metninden kaynaklanır. Fakat zayıflık nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, zayıf bir hadîs başka hadîslerle

42 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 90, 124,

43 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 146.

44 Daha fazla örnek için bkz: Ahmed Abdullah Ahmed, *Istîlâhâtü'l-İmâm ed-Dârekutnî fi sünenihî "sahîh", "hasen", "sahîh hasen"*, Ammân: t.y., s. 24-43.

45 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 306, (h.no:443)

46 el-Buhârî, *Vüdü'*, 64; Müslim, *Tahâret*, 105; et-Tirmizî, *Tahâret*, 86; en-Nesâî, *Tahâret*, 187; Ebû Dâvûd, *Tahâret*, 137.

47 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 2, s. 667,668

desteklenirse, bu hadis belli ölçüde güç kazanır. Hadis âlimlerine göre bir hadis, ya başka bir hadis tarafından desteklenir ya hiçbir desteğe sahip bulunmayıp konusunda tek kalır ya da başka hadislerle ters düşer durumda bulunabilir ki, bu ihtimallere göre değişik adlar alır.

Bir tek râvi tarafından rivâyet edilmiş görünen, dolayısıyla fert sanılan bir hadisin başka yollardan da rivâyet edilip edilmediğinin araştırılmasına itibâr adı verilmektedir. Bunun sonucunda bu hadisi destekleyen bir başka hadis yoksa hadis ferd (garib) olarak kalır. Fakat bir desteğinin bulunduğu anlaşılırsa, bu destekleyen ikinci hadise, fert zannedilen hadisin mütâbii denilmektedir ki, bu destekleme işine de mütâbaat denilmektedir.⁴⁸

ed-Dârekutnî'den örnek olarak tahâret kitâbında köpeğin dokunduğu kabın hükmü ile ilgili 189., 190. ve 191. hadisler gösterilebilir:

189. hadis olarak şu rivâyeti vermektedir: Ca'fer b. Muhammed→el-Hasen b. Ali→Abdulvehhâb b. el-Dahhâk→İsmâil b. Ayyâş→Hişâm b. Urve→Ebû'z-Zinâd→el-A'rec→Ebû Hureyre: Hz. Peygamber (s.a.s.), köpeğin bir kaba ağzını sokması konusunda: "Kişi bu kabı 3 veya 5 veya 7 defa yıkar." buyurdu.⁴⁹

Peşinden 190. olarak ise, Abdalbâkî b Kâni'→el-Hasen b. İshâk→Abdulvehhâb b. el-Dahhâk→İsmâil b. Ayyâş→ aynı isnâdla bu hadisi Hz. Peygamber'den (s.a.s.) yine: "Kişi bu kabı 3 veya 5 veya 7 defa yıkar." lafziyle rivâyet etmiştir. Bundan sonra ise şu açıklamayı yapmaktadır: "Abdulvehhâb b. el-Dahhâk bunu İsmâil'den rivâyette tek kalmıştır. Abdulvehhâb'ın rivâyetleri metrûktur. Ancak başkaları bu hadisi İsmâil'den "7 defa yıkayın." lafzi ile rivâyet etmişlerdir ki doğrusu da budur." demektedir. Ayrıca bundan sonraki hadiste yine İsmâil b. Ayyâş'ın aynı isnâdla bu hadisi vermekte ve hadisin doğru şeklinin bu olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰

Başka bir örnek daha verecek olursak: Tahâret Kitâbı'nda aynı hadisin benzeri için 185. deki hadisin senedinde geçen, Saîd b. Bûşeyr tüm cerh ta'dil âlimlerince zayıf râvidir⁵¹ fakat hadisin mütâbii olduğu için sahih saymıştır.⁵²

a. 3- Senedinde inkita' veya ravilerinden birinde zayıflık olmakla beraber, şâhidi bulunan hadisleri de sahih olarak nitelmesi

Yukarıda açıklandığı üzere itibâr işlemi özellikle ferd zannedilen hadisler için çok önemlidir. Eğer bir sahâbi tarafından rivâyet edildiği zannedilen bir hadisin, araştırmalar neticesinde başka bir sahâbi tarafından rivâyet edildiği ortaya çıkarsa, bu ikinci hadis birincisinin şâhidi adını almaktadır. Bazen bu destekleyen

48 en-Nevevî, *et-Takrîb*, s. 32,33; el-İrâkî, *et-Takyîd*, s. 108,109; Tahhân, *Teyisr*, s. 123-126; Selman Başaran-M. Ali Sönmez, *Hadis Usûlü ve Tarihi*, Bursa: 2012, s. 199,200.

49 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 65.

50 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 65.

51 İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb*, Dâru'l-fikr, 1984, c. 4, s.9-10.

52 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 64.

hadîsin lafzı değişik olmasına rağmen aynı manayı ifade ettiğinde, bu duruma da şâhid adı verilmektedir.⁵³ Fakat bu hadîsteki zayıflık fazla olmamalıdır, çünkü her zayıf râvî için bu şâhidlik durumu geçerli değildir.⁵⁴

Misal: ed-Dârekutnî→el-Huseyn b. İsmâil ve Abdullah b. Ca'fer→Yûsuf b. Mûsâ→Cerîr→Abdûlmelik b. Umeyr→Abdurrahman b. Ebî Leylâ→Muâz b. Cebel: O, Nebî'nin (s.a.s.) yanında oturuyorken adamın biri geldi ve "Yâ Rasûlallah! Helali olmayan bir kadınla birlikte olan ve cinsel ilişki dışında karısıyla yaptığı her şeyi bu kadınla yapan kişi konusunda ne dersin? diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): "Güzелce bir abdest al ve kalkıp namaz kıl" buyurdu. Bunun üzerine şu âyeti kerime nazil oldu: "Gündüzün iki tarafında, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kılın. Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri yok eder. İşte bu, öğüt almak isteyenler için bir hatırlatmadır."⁵⁵ Rasûlullah'a (s.a.s.), "Bu, bu adama özel bir şey midir? yoksa bütün müslümanlar için de geçerli midir?" diye sorduğumda, "Bütün müslümanlar için geçerlidir." buyurdu.⁵⁶

Bu hadis et-Tirmizî'de de geçmekte olup, et-Tirmizî senedi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bu hadîsin senedi muttasıl değildir. Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Muâz b. Cebel'den hadis işitmemiştir. Muâz b. Cebel Ömer'in halifelîği döneminde vefat etmiştir. Ömer şehîd edildiği zaman Abdurrahman b. Ebî Leylâ 6 yaşında küçük bir çocuktur. Ömer'i görmüş ve ondan hadis rivâyet etmiştir. Şu'be bu hadisi Abdûlmelik b. Umeyr'→Abdurrahman b. Ebî Leylâ'→ Peygamber'den (s.a.s.)'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.⁵⁷ Nitekim bu hadisi Şube'nin (ö. 160/776) mürsel olarak rivâyet ettiğini bizzat ed-Dârekutnî de ifade etmektedir.⁵⁸

Hadis bu haliyle zayıf olmakla birlikte, el-Buhârî ve Müslim'de Abdullah b. Mes'ud (ra) kanalıyla şâhidleri bulunmaktadır.⁵⁹

Bu gibi hadisler aslında hasen li-gayrihi olarak isimlendirilenlerdir.⁶⁰

b) (إسناده صحيح) ifadesini kullanması:

ed-Dârekutnî bu tabiri yukarıda ifade edildiği üzere birçok hadîsin sonunda kullanmaktadır. İsnâdın sahîhliği ile ilgili değerlendirme, aslında seneddeki râvilerin adâlet ve zabt sahibi olduklarını ve senedin muttasıl olduğunu göstermekte, rivâyetteki şazz ve illet için ise ayrıca araştırma yapılması gerektiğini

53 en-Nevevî, *et-Takrîb*, s. 32,33; el-İrâkî, *et-Takyîd*, s. 108,109; Tâhân, *Teyîr*, s. 123-126; Selman Başaran-M. Ali Sönmez, *Hadîs Usûlü ve Tarihi*, Bursa: 2012, s. 201.

54 en-Nevevî, *et-Takrîb*, s. 33.

55 Hüd, 11/114.

56 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 134.

57 et-Tirmizî, *Tefsir*, 12.

58 ed-Dârekutnî, *İlel*, c. 6, s. 61.

59 el-Buhârî, *Mevâkitu's-salât*, 3; Müslim, *Tevbe*, 39, 40.

60 Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDV Yayınları, 1992, s. 123,124.

ifade etmektedir. ed-Dârekutnî'nin de bu ifadeyi genelde bu manada kullandığını söylemek mümkündür.

Örnek verecek olursak: Mestler üzerine mesh etme ile ilgili olarak, mesh etme süresinin yolcu için 3 gün 3 gece müddetinin olduğunu bildiren rivâyetleri peş peşe sıraladıktan sonra, Ömer b. Hattâb'ın mesh süresinin 1 hafta müddetle uzatılabileceği ile ilgili rivâyetini nakletmektedir. Bu rivâyetten sonra ise, "bunun garib bir hadîs olduğu" ile ilgili değerlendirmeyi aktarmakta ve peşinden "İsnâdı sahihtir" demektedir.⁶¹ Bu da ed-Dârekutnî'nin, metnin şâz ve illetli olma durumunun ayrı bir araştırmayı gerektiğine işaret ettiğini göstermektedir ki, kendisi de bunların bir kısmını göstermiştir.

O bu ifadeyi farklı şartları taşıyan hadisler için de kullanmıştır ki, bunları yukarıdaki başlıklara uygun olarak şu şekilde ele alabiliriz:

b.1- ed-Dârekutnî bu tabiri de öncelikli olarak sahih hadîsin şartlarını taşıyan rivâyetler için kullanmıştır.

Örnek verecek olursak: ed-Dârekutnî→Ebû Bekr en-Neysâbü'rî→Yûnus b. Abdü'l-a'la→Abdullah b. Vehb→Amr b. el-Hâris→Bukeyr b. Abdullah→Ebu's-Sâib→Ebû Hureyre: Rasûlullah (s.a.s.), "Kişi cünub iken durgun olan suyun içinde yıkanmasın" buyurdu, dedi. Ona, "Ey Ebû Hureyre! Böylesi bir suda nasıl yıkanmalı? diye sorduğumda: "Sudan alıp üzerine dökerek." dedi.⁶²

ed-Dârekutnî bu hadîs hakkında "İsnâdı sahihtir", demektedir. Hadîs aynı zamanda Muslim, Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'da da aynı senedle geçmektedir.⁶³

İkinci olarak şu örneği verebiliriz: Ebû Hâmid Muhammed b. Hârûn el-Hadramî→Amr b. Ali→Abdulah b. İdrîs, Vekî', Ebû Muâviye ve Hammâd b. Saîd el-Mâzenî→el-A'meş→Umâre→Ebû Ma'mer→Ebû Mes'ûd: Rasûlullah (s.a.s.), "Rükûdan ve secdeden sonra belini iyice doğrultmayan kişinin namazı yoktur." buyurdu. Bu hadîsten sonra da, "Bu hadîsin isnâdı sâbit sahihtir", demektedir.⁶⁴

Hadîs aynı isnâdla başka kaynaklarda da geçmektedir.⁶⁵ et-Tirmizî bu hadîs için, "Ebû Mes'ûd'un hadîsi hasen sahihtir." demektedir.⁶⁶ Hadîsin geçtiği kaynaklar itibariyle de görüldüğü üzere seneddeki râviler sahih hadîsin râvileri arasındadır.⁶⁷

61 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 194-199.

62 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 1, s. 51.

63 Müslim, *Tahâret*, 97; İbn Mâce, *Tahâret*, 109; İbn Huzeyme, *Vudu'*, 93; İbn Hibban, *Sahih*, Tahâret, b. 10.

64 ed-Dârekutnî, *Sünen*, Salât, b. 41, h. n. 1 (c. 1, s. 348).

65 Müslim, *Salât*, 1027; et-Tirmizî, *Salât*, 196; İbn Mâce, *İkâmetu's-salât*, 16; İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 300 (h.no: 591); İbn Hibbân, *Sahih*, c. 1, s. 217, (h.no: 1892); ed-Dârimî, *Salât*, 78;

66 et-Tirmizî, *Salât*, 196.

67 Ahmed Abdullah Ahmed, *el-İstilâhât*, s. 32.

b.2- Mütâbii olan zayıf hadîs için de bazan bu tabiri kullandığı görülmektedir

Yukarıda açıklandığı üzere, hakkında “bu sahîh bir hadîstir”, değerlendirmesi yaptığı hadîsler hakkında söylenenler, “isnâdı sahîhtir” hükmünü verdiği hadîsler için de geçerlidir.

Ebû Bekr en-Nîsâbûrî→Hâcib b. Süleymân→Muemmel→Süfyân→Abdullah b. İsâ→ez-Zuhrî→Urve→Aişe: “Rasûlullah (s.a.s.) temettü haccı yapanın, kurban bulamaması durumunda teşrik günlerinde oruç tatmasına ruhsat verdi.” Hz. Âişe’den yapılan bu rivâyetten sonra ed-Dârekutnî, “isnâdı sahîhtir” demektedir.⁶⁸

Senedde ismi geçen Muemmel b. İsmâil kendi hakkında konuşulan bir râvidir. Nitekim el-Buhârî (ö. 256/870) onun hakkında “munker’ül-hadis” demektedir.⁶⁹ Fakat ed-Dârekutnî’nin rivâyet etmiş olduğu hadisin, Hz. Âişe’den Urve kanalıyla mütâbii bulunmaktadır ki, bu rivâyet el-Buhârî’de de geçmektedir. Bu sened ise şu şekildedir: Muhammed b. Beşşâr →Gunder→Şu’be→Abdullah b. İsâ→Zührî→Urve→Aişe.⁷⁰

b.3- ed-Dârekutnî “isnâdı sahîhtir” ifadesini bazen de, kendisinde meçhûlu’l-hâl bir râvi bulunan sened için kullanmıştır

“Mechûlu’l-ayn” ifadesi, kendisinden hadîs rivâyet etmiş olan râvi tarafından ismi ve sıkı olduğu söylenmiş olsa da, kendisinden sadece bir kişinin hadîs rivâyet etmiş olduğu kimse için kullanılmaktadır. Kendisinden, ismini açıklayarak iki veya daha fazla (âdil) râvi hadîs rivâyet etmekle beraber cerh ve ta’dil yönünden durumu bilinmeyen kimse ise “mechûlu’l-hâl” olarak nitelendirilmektedir.⁷¹

ed-Dârekutnî bu konuda şöyle demektedir: “Hadis âlimleri tanınmayan birinin tek kaldığı bir rivâyeti huccet kabul etmezler. Hadis âlimlerine göre bir rivâyetin sabit olabilmesi için râvisinin dürüst ve meşhur veya dürüst olan en az 2 kişinin ondan rivâyette bulunması gerekir. Eğer bu kişi bu özellikleri üzerinde taşıyorsa meçhul sayılmaz ve o zaman tanınan biri olur. Ancak ondan sadece 1 kişi rivâyet ediyorsa, ona muvâfakat eden sahîh bir rivâyet olmadıkça onun rivâyetine dikkat etmek gerekir.”⁷²

Abdulvehhâb b. İsâ→İshâk b. Ebî İsrâil→Hammâd b. Zeyd→Abdullah b. Sevâde el-Kuşeyrî→babasından→Semure b. Cündüb’ün hutbe verirken şöyle dediğini işittim: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: “Bilâl’in ezanı ve etrafa genişlemesine yayılmadıkça ufkun şu şekilde olan beyazlığı, sizi sahur yapmaktan alıkoymasın.” Hadisin peşinden ed-Dârekutnî, “isnâdı sahîhtir” demektedir.⁷³

68 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 2, s. 186.

69 İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzib*, c. 10, s. 339,340.

70 Buhârî, *Savm*, 67.

71 İrâkî, *et-Takyîd*, s. 140,141; Abdullah Aydınlı, *Hadis İstîlâhları Sözlüğü*, İstanbul: İFAV, 8. baskı, 2015, s. 172,173.

72 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 3, s. 174.

73 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c. 2, s. 166.

Hadis ayrıca Müslim, et-Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da da geçmektedir. et-Tirmizî hadîsin hasen olduğu ifade etmektedir.⁷⁴ Senedde bulunan Sevâde, hakkında Ebû Hâtîm, "şeyh" ifadesini kullanmaktadır.⁷⁵ "Şeyh" nitelemesi ise, Irakî'ye (ö. 806/1403) göre ta'dilin üçüncü⁷⁶, es-Sehavî'ye (ö. 902/1496) göre 6. mertebesinde bulunan bir râvi hakkında kullanılan bir sigadır. Böyle bir râvinin rivâyet ettiği hadis, başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani i'tibar için alınır.⁷⁷ Ayrıca Sevâde'nin rivâyetleri Müslim'de, şevâhid ve mütabaat türündendir; asıl değildir. Asıl rivâyet Abdullah b. Mes'ûd'dan verilmektedir.⁷⁸

b.4- ed-Dârekutnî, illetli bazı hadîsler için de bazen "İsnâdı sahihtir." demektedir

Hadîsin sıhhatini bozan gizli kusura illet denilmekte olup, illet hadîsin senedinde veya metninde bulunabilir. İletti ancak bu konuda ileri derecede araştırma yapan kişiler tarafından tespit edilebilir. Bunu tespit edebilmek için de öncelikli olarak ilgili hadîsin bütün isnâdlarının bir araya getirilmesi ve râvilerin durumunun araştırılması gerekir. Râvinin hadîsi tek başına rivâyet edip etmediği, diğer güvenilir râvilerin rivâyetine muhâletefeti gibi durumlar bundan sonra ortaya çıkarılabilir.⁷⁹

Örnek vermek gerekirse: Ebû Bekir en-Nisâbü'rî→Süleyman b. Şuayb→Bîşr b. Bekr→Mûsâ b. Uley→babasından→Ukbe b. Amir: Cuma günü Şam'dan Medine'ye doğru yola çıktım. Diğer cuma günü de Medine'ye ulaştım. Ömer b. el-Hattâb'ın yanına girdiğimde: "Mestleri ayaklarına ne zaman giydin?" diye sordu. "Geçen cuma günü" dedim. "Arada hiç çıkardın mı?" diye sorunca: "Hayır." karşılığını verdim. Bunun üzerine: "Sünnete uygun olanı yapmışsın" dedi.

Bu hadîsin râvilerinden Ebû Bekr, bu hadîs için, "garib hadîs", ed-Dârekutnî ise, "İsnâdı sahihtir" demişlerdir.⁸⁰

Yine ed-Dârekutnî bu hadîsten bir önceki hadîste Hz. Ömer'in sözünün sadece "Doğru yapmışsın" şeklinde olduğunu bildirmektedir.⁸¹ Ayrıca ed-Dârekutnî, *el-İlel* isimli eserinde bu sened için şunları söylemektedir: "Amr b. Hâris, Yahyâ b. Eyyûb ve Leys b Sa'd bu rivâyeti diğer râvilerin rivâyetine muhâlif olarak şöyle naklettiler: Ömer, "doğru yapmışsın" dedi. Bu râviler "Sünnet" kelimesini rivâyetlerine ilave etmediler. Mahfûz olan da budur.⁸² Bu açıklamalardan da rivâyetteki "Sünnet" ifadesinin illetli bir ziyâde olduğu anlaşılmaktadır.

74 Müslim, Sıyâm, 39,40,41,42,43, 44; Tirmizî, Savm, 15; Ebû Dâvûd, Sıyâm, 17.

75 İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, Beyrût: 1952, c.4, s. 292.

76 Irakî, Zeynu'd-dîn Abdurrahîm b. el-Hüseyn, *et-Takyid ve'l-izâh*, Beyrut: 1993.

77 Bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları*, s. 294.

78 Müslim, Sıyâm, 39,40,41,42,43, 44.

79 en-Nevevî, *et-Takrib*, s. 35,36.

80 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c.1, s. 196, (h. no: 746).

81 ed-Dârekutnî, *Sünen*, c.1, s. 195, (h. no: 745).

82 Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer, *el-İlel*, (nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah es-Selefi, Riyâd: 1985, c. 2, s. 110-111.

Sonuç

Mustalahu'l-hadis de denilen, Hadîs Usûlü'nde istilâhlar ayrı bir mevkiye sahiptir. Onların ortaya çıktığı şartların ve sonrasında nasıl geliştiğinin bilinmesi çok önemlidir. Biz de bu araştırmamızda ed-Dârekutnî'nin meşhur eseri *Sünen*'inde "sahîh" ifadesini hangi hadisler için kullandığını tespit etmeye çalıştık. Onun bu eseri her ne kadar sünen ismini taşısa da, diğer *Sünen* kitaplarından farklı özelliklere sahip bulunmaktadır.

O, bu kitabında sadece sahîh hadisleri bir araya getirme gibi bir amacı hedeflememektedir. Kitabına aldığı hadisleri sünen türü eserlerdeki gibi fikhî konulara göre tertip etmiş, fakat bütün fikhî konulara işaret etmemiştir. O, kitabında daha ziyade fikhî ihtilâflara konu olan hadislerin birbirinden farklı senedlerini ve metinlerini bir arada topluca vermiştir. Bu bakımdan Müslim'in *Sahîh*'inde izlediği metoda benzerlik göstermektedir. Bu rivâyetlerin illetlerini göstermiş, sahîh olanların bir kısmına ayrıca vurgu yapmıştır. Bu itibarla bu eseri diğer sünen türü eserler gibi değerlendirmemek daha isabetli görünmektedir.

Nitekim aynı zamanda *el-İlel* isimli ayrı bir eser sahibi de olması, râviler hakkındaki değerlendirmeleri kendisinden sonraki muhaddisler tarafından otorite olarak kabul edilmesi, onun bu eserindeki değerlendirmelerine ayrı bir önem verilmesini gerekli kılmıştır. Bundan dolayı da üzerine müstakil çalışmalar yapıldığını görmekteyiz. Özellikle fikhî ihtilâfların temelindeki rivâyet meselelerinin tesbit edilmesinde bu eserin önemi fazladır. Bu itibarla onun aralarda yapmış olduğu değerlendirmelerde *Hadîs Usûlü*'ne dair vermiş olduğu bilgiler ayrıca bir araştırma konusudur. Sahîh hadisle ilgili kullanımları ise başlıca iki başlık halinde incelenebilir ki, birincisi kendisi hakkında "sahihtir" hükmünü verdikleri, diğeri ise "isnâdı sahihtir" dedikleridir.

İki çeşit ifadeyi de *Hadîs Usûlü*'ndeki genel kabul görmüş tarife yakın kullanmakla beraber, bazı kullanımlarda anlam dairesini biraz daha genişlettiği görülmektedir. Fakat burada özellikle vurgulanması gereken husus, "isnâdı sahihtir" hükmünü verdiği hadislerin şaz ve illet durumunun ayrıca araştırılması gerektiğine işaret ettiğidir. Nitekim bu durumlarda çoğu yerde illete işaret etmiştir.

ed-Dârekutnî, sahîh hadîsin tespitinde öncelikli olarak senedi ön plana çıkarmaktadır. Aslında bu genel olarak muhaddislerin metodudur. Fakat ed-Dârekutnî, özellikle metinleri birbiri ile kıyaslama, hepsini bir arada verme gibi konularda metinleri özellikle dikkate almaktadır. Hadîs hakkında "sahîh" veya "isnâdı sahihtir." derken metinleri de göz önünde bulundurduğu anlaşılmaktadır. Senede yapılan vurgu ise bütün muhaddislerin ortak tavrı olduğu gibi; aynı durum ed-Dârekutnî için de geçerlidir.

Kaynakça

- Abdulfettâh Ebû Gudde, "Sünnet İfadesinin Dini Anlamı ve ed-Dârekutnî'nin Sünen'inin Konumu", trc. Enbiya YILDIRIM, Mesut DUMAN, *Usûl İslam Araştırmaları*, sayı: 5, Ocak-Haziran 2006, s. 77-108.
- Abdullah b. Dayfullah er-Ruhaylî, *el-İmam Ebu'l-Hasen ed-Dârekutnî ve âseruhu'l-ilmîyye*, el-Medinetü'l-Münevvere: 2000.
- Ahmed Abdullah Ahmed, *İstîlâhâtü'l-İmâm ed-Dârekutnî fi sünenihî "sahih", "hasen", "sahih hasen"*, Ammân: tsz.
- Aydınlı, Abdullah, "Sünen", İstanbul: *DîA*, 2010, c. 38, s. 148.
- _____, *Hadis İstîlâhları Sözlüğü*, İstanbul: İFAV, 8. baskı, , 2015.
- Başaran, Selman-M. Ali Sönmez, *Hadis Usûlü ve Tarihi*, Bursa: 2012.
- Çakan, İsmail Lütfi, "ed-Dârekutnî", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c. 8, s. 488-490, yıl: 1993, cilt: 8, sayfa: 488-490.
- ed-Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer, *Sünen*, thk. es-Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî, Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1966.
- _____, *Sünen*, (nşr. Şuayb el-Arnâvut v.dğr.), Beyrut: 2003.
- _____, *el-İlel*, (nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah es-Selefi, Riyâd: 1985.
- Dinçoğlu, Mehmet, *ed-Dârekutnî ve Sünen Adlı Eseri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: 1993, s. 24-31.
- Hatîb Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, h.1422/m. 2001, I-XVII.
- Irâkî, Zeynu'd-dîn Abdurrahîm b. el-Hüseyn, *et-Takyîd ve'l-izâh*, Beyrut: 1993.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzib*, Dâru'l-fikr, 1984.
- İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Beyrût: 1952.
- İbnu's-Salah, *Mukaddimetu İbni's-Salâh fi ulûmi'l-hadis*, Beyrut: Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, 1999.
- Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara: II. baskı, 1998.
- Köycü, Erdoğan, *Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2013.
- _____, *Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, (dan: Mücteba Uğur), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara: 1993.
- Mahmud Tahrân, *Teysîru Mustalâhi'l-hadis*, trc. Cemal Ağırman, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014.
- Muhammed Ebû Zehv, *Hadis ve Hadisçiler*, trc. Selman Başaran, M. Ali Sönmez, İstanbul: Ensar Neşriyat, II. baskı, 2016.
- Nevevî, Muhittin b. Şeref, *et-Takrîb ve't-teysîr*, Beyrut: 1987.
- Şâfiî, *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîyye, t.y., s.369,372.
- Sem'anî, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî, Kâhire: 1980.

et-Tirmizî, *Sünen*, thk. Nâsiruddin el-Elbânî, Riyâd: h. 1417.

Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDV Yayınları, 1992.

Yücel, Ahmet, *Hadis İstîlâhlarının Doğuşu ve Gelişimi Hicrî İlk Üç Asır*, İFAV, İstanbul: 2014.

_____, *Hadis Tarihi*, İstanbul: İFAV, 11. baskı, 2013.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût, Beyrut: 1984.

Zübeyir Siddikî, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul: 1966.